

FÉLELEM

A téma ezúttal is dróton jött. Miként az lenni szokott, felcsörgött a telefon, s a megyei művelődésügyi osztály személyzetise szépen elsorolta, hogy az egyik környékbeli falujukban van egy pedagógusuk, aki — hiába minden jegyzőkönyv, figyelmeztetés — többször csalt, „visszaélt”, orgazdálkodott: meg szeretnének szabadulni tőle. S hogy megszabadulásuk sem maradandóbb nyom, sem pedig szélesebb köröket megmozgató tanulság nélkül ne maradjon, mennék ki én is az illető fegyelmi tárgyalására, s írnam meg az ott hallottakat.

Jó, kimegyek!

A szerkesztőségi kocsi a jelzett napon természetesen nem ért rá, s a busz ugyan csak késett egy gyöngye félórácskát — természetesen. Így aztán betoppanásomkor már javában folyt a hogy volt, mint volt? játék. A fegyelmi bizottság elnökének jegyzetei már kusza sorokba zárva őrizték a többszörösen vétkes tanár kollégáinak vallomását, s utolsó — nehezen előbukdácsoló — szavait eregette az iskola igazgatója is. Még döcögő monológjából itélve sem tűnt kibogozhatatlannak a törvényszerű bűnhalmazata. Minden fegyelemszegéséről jegyzőkönyv készült, minden vagyongyarapító manőverét tanúk igazolták. Szimpla eset — egyebet nem gondolhatam. Már a rutinriport címe is ott szürkéllett előttem levelibékaszín írógépem szintén szürkés papírlapján: „A nyereszkedő pedagógus” — ezt pötyögtették ki felcímként — képzetelemben — jól dresszírozott ujjaim; alcímként pedig ezt a sosem használt mondatot terveztem közreadni: „Fegyelmi tárgyalás — tanulságokkal.”

A kartási vallomások után még a véteksorozat elkövetőjének meghallgatása volt hátra, s aztán — a szokásos szűkebb körű mérlegelést követően — az ítélet — vagyis a döntéshirdetés.

Két emlékeztető félmondat jegyezgetése között voltam, amikor a megidézett belépett. Csak ahogy megreccsent alatta a piros huzatú irodai egyenszék, akkor kaptam fel a fejem, s akkor, abban a hirtelen hidegre váltó pillanatban láttam meg, hogy micsoda oszlopnyi ember a fegyelmi bizottság ellenfele. Mint az afelé még mindig beszélt betyártörténetek hősei, olyan vállas-derekas volt, s a szeme is olyan szűkre szabott, mint a pandúrok kergette lókötő elődei...

S a szava szintén, amikor beszélni kezdett! Lejegyezhetetlen, visszaadhatatlan, ahogy egy-egy véletlennek szánt szótörédekkel, felnevetéssel cáfolni próbált, támadott. Bűnösségét — a bíróság által bizonyított orgazdaságát, tucatnyi tanú igazolva lopásait — a körülmények véletlen alakulásával magyarázta, félreértésnek, rosszindulatú manővereknek minősítve azokat.

Amikor mondókája végeztével felállt, még magasabbnak tetszett, s a fogása, ahogy a jelenlevőktől egy kikényszerített kézrázással elköszönt, csak még tüzesebbé tette — az iménti szavaival megkezdett — ellentámadását. Még arra is volt mersze, hogy amikor hozzám ért, s be nem mutatkozott alkalmi felismerősökként kezét fogtunk, megtudakolja: tulajdonképpen kit is tisztelhet bennem. A megyétől jöttem-e szintén, avagy tán a magas minisztérium szabadított a nyakára?

Rutinmozdulat már ez is: előhúztam a mindig kéznél tartott igazolványomat, s egyszerre mondtam, mutattam, hogy gazdám, megbízóm, kiküldöm a tájékuken is illetékes lap; s azért jöttem, hogy újságcikket kanyarítsak a róla megtudtakból — a hasonló mód kapargató kollégáinak címezve.

Ügysem tudnám leírni pontosan, inkább csak jelzem, miként is fogadta a kettős bemutatkozást. Elszíntelenedett, az imént még oly szorgalmasan pergő szája elkezdett remegni, s talán még könnyekre is fakad, ha nem téríti önmagához egy nehezen kiereszakolt ajakba harapás.

— Na, ezt jól kicsináltátok! — mondta, s foltosra fakult köpenyét a vállára dobva kimenekült az irodából.

Aztán behívták a gondnoknőt, aki legépelte a bizottság határozatát — pedagógiai munkára méltatlanná válva azonnali és végleges felmondásra ítéltetett a betyárok unokája —, aztán megittuk még a búcsúfeketét, aztán szedelőzködni kezdtünk.

Aztán — már régen a helybeli futbalcsapat bajnokságyerő esélyeiről folyt a szó — egy fülsértő ajtóreccsentéssel ismét a szobában termett az imént elviharzott. Köpenyszára még nagyobbakat lebbent, s az arca, ha lehet, most még vértelenebb volt. Egy nagyon elszánt dobantással lépett elélem: — Ne írja meg — mondta —, ha istent ismer, nem írja meg! Hogy nem szóltam, a bizottság vezetőjéhez for-

dult: — Négy gyerekem van, nyolcvanéves apám! Válaszként csak vállvonogatást kapva ismét tovább araszolt, s szinte minden szavát más-más jelenlevő arcába szórva követelte, könyörögte: vegyenek rá, hogy a tervezett cikk megírásától elálljak. Ha akarják, még a faRuból is elköltözik, ha akarják, életében nem teszi be a lábát iskolába, csak az az írás meg ne jelenjen...

Az igazgató küldte el végül, reszketeg kezével az ajtót sarkig tárva.

Am ki sem léptünk az emeleti folyosóra, máris szembetalálkoztunk vele. Most már nemcsak kiabált, fenyegetőzött, de sírt is. Szűk szeméből szokatlanul nagy cseppek szánkáztak le a vaskos orrát közrefogó ráncok csúzdáján.

Itt már én tüledeltem el. S nekem kellett hadakoznom vele odalent, az iskola virágoskertjében, a kocsiúthoz vezető járda tégláin, s odakint az autóbuszmegállóban is, ahol már tényleg gyerek módjára zokogva kért: álljak el nevének meghurcolásától.

A sárgás reflektorszemeivel felém kacsingató autóbusz mentett meg végül. Annak porléggömböket eregető harmonikaaajtaja zárta el végre a rámakaszkodót...

*

Hát eddig a — tán kicsit túl hosszadalmasan előadott — történet. Következzen most már a jelen írást tulajdonképpen életre hívó meditáció. Mégpedig a félelmet, pontosabban jelen napjaink — mondjam így: félelemfajtáit? — tárgyául választó meditáció.

Az elcsapott tanár ugyanis — nevetséges így, „egy az egyben” megfogalmazni — félt tőlem. Hatalmas testének minden porcikájával rettegett, s irtózása már ott, a mentőladikként hullámozó autóbuszban arra készítetett, hogy egy-két gondolatot hosszabb távon is megfuttassam.

Előbb azon tűnődtem, ami számomra a legközvetlenebbül — „direkt” módon — volt mellette vágó. Hogy tudniillik hatéves cikkgyártói pályafutásom alatt először keveredtem bele egy olyan ügybe, amelyben *nekem* és csak *nekem* kellett fehéren-feketén dönteni. Vagyis határozni afelől, hogy tényleg „kiszervezték-e” — s ezzel tényleg a közfigyelem pellengéjére állítok-e — valakit, vagy jegyzeteimet valamely fiókmélybe süllyesztve, másról szóló sorokkal töltöm ki a tollamra váró újsághasábokat. Ez az „igen vagy nem” kérdés volt tehát az első.

Aztán — fülsértő lemezenéjét hallgatva a makadámút púpos hátán hazafelé csörgő autóbusznak — egy mélyebb fekvésű gondolatréteg tűnt elő. Az, amelyik a „hát ki is vagyok én?” — kérdést s a hozzá kapcsolódó, szívesen sohasem fogadott faggatózásokat tartalmazta. A társadalom mutatóujja — kérdeztem gúnyosan —, aki rosszkedő embertársaira a nagy publikum előtt rábök?

De még ennél is alább kellett ereszkednem. Egészen addig a mélyrétegi gondolatzárványig, amelyre — ha valami múzeumpolcra kerülne — ezt a címkét kellene feltenni: *félelem*.

Igen: félelem.

A fegyelmi bizottság elé citált ember félelme, s egyáltalán, mai félelmeink... Ott folytatom, hogy tőlem azelőtt még sohasem félték. Nem tudok róla, hogy azelőtt bárki is tartott volna tőlem, hogy bennem — és csak bennem — látta volna kárának keltőjét, tragédiájának okozóját. Nem tudok róla, hogy megvillant volna mögöttem, gyűlöletszikrákat szórva, egyetlen szem is.

S éppígy eddig még én sem féltém. Legfeljebb, ha szorongásaim voltak, amikor — mondjuk — ötvenhatban riadt golyóként fülemig-tudatomig ért a kollégiumi folyosón végigüvöltött riadó: „Mindenki puskáért, itt vannak az oroszok!”

Az élet csak az efféle sarkított helyzetekben fehéřítette ki az arcom, szaporázta meg a pulzusomat. S ezekben sem sokszor! A két kezemen össze tudnám számolni, hányszor csapott meg a *szorongás* — s nem a félelem! — szele.

Ismerem — legalábbis úgy hiszem, ismerem — kortársaimat, a magamfajta, friss sütetű felnőtteket. Ahogy én, úgy ők sem igen félhettek. Az elmúlt háborúból kicsi gyerekként kikerülve körülöttünk már békésebb, s ha olykor szeles is, de nem viharos volt a táj. Inkább ligetek között, mint dzsungelben jártunk; többnyire lépegetve, s nem kergetten szaladva. Bennünket eddig elkerült a félelem.

Hol folytassam?

Folytatom ott, ahol a folyton vonagló autóbusz belőlem a következő gondolatot kívánza. Hogy amúgy is, s egyébként is: milyen idegen manapság a félelem! Hány évnek kell eltelnie, míg az ember összeakad egy olyan valakivel, aki retteneg. S azt is miféle görcsök fojtogatják! Hogy nagyobb dobra ne verődjenek az embertársai

kárára elkövetett disznóságai, hogy elmaradjon a nagyon is kiérdemelt ujjalmutogatás.

Igen! Jóformán csak a rosszakaratú emberek tisztességtelen félelmével találkozhat mostanában figyelmünk, a fals tettek kiváltotta, büntetés előtti rettegéssel. Más okok? Kényszerű munkátlanság nem fenyeget, puszkacsó — mellünknek szegezett — nem mered ránk, s ha tisztességesen élünk, legfeljebb ha bosszanthatnak, mint nem várt bajba sodorhatnak az ellenünk törők. Igen, így van: mostanában tényleg csak nagy ritkán elénkbe tűnő tudatvendég a félelem, s annak is leginkább a tisztességtelen fajtája...

S éppen ezért, ha már csak ilyen alkalmi jövevény, hogyan fogadjuk? Elfusunk-e előle, vagy szembeforduljunk vele? Intézzük el a „nem oszt, nem szoroz” keveseknek járó kézlegyintéssel, vagy minősítsük úgy, mintha tényleg komoly erőket felvonultató ellenfél lenne? Mit érdemel például a „nyerészkedő” zokogva közvetített, parlagi félelme? Kézlegyintést-e, vagy ellentámadást?

És nem is neki: *nekem* mit jelent? Pár percet kitöltő — sajnos túl gyakori unalmaimat épphogy csak megzavaró — spekulációt, vagy napokon át tartó, szakadatlanul buzgó töprengéssorozatot?

Most már van merszem bevallani, hogy akkori gondolatkergetésem — ha hosszas is volt, s nehezen csihadó — mégsem emelkedett túl a spekuláción. Mégpedig azért nem, mert elmélkedéseimbe lassan beszivárgott a „hogy is lesz, mint is lesz” következtetések bomlasztó nedve. Egy idő után ugyanis már képtelen voltam a maga körülzártóságában nézni ezt a belémkapaszkodott félelemügyet, s egyre inkább azt kezdtem latolgatni, hogy hol és miképp csap majd vissza rám valamely hátrányos következmény. Bíróság, sajtóper — gondoltam, s ha nem is volt kétséges a győzelem, felesleges kellemetlenségek szerzésében biztosan gazdagnak tűnt az elképzelt meghurcoltatás. Meg egyébként is! Hátha minden kiszervezés nélkül is elég tanulságos kioktatásban részesült a megidézett; leckét kapott, s megjavul.

Mikor a busz városi állomásán kikötött, már tudtam, nem írom meg a cikket. A sürgetőknek majd mondok valami olcsócska magyarázatot, s magamat pedig elkormányozom békésebb s kevésbé kényelmetlen témák felé...

*

Vagy két hónap telt el a fegyelmi tárgyalás óta, amikor ismét megcsörrent a — témához — telefon. Újra a személyzetis jelentkezett, s nem egyéb fejleményről számolt be, mint arról, hogy tudomása szerint legalább négy újabb feljelentését iktatták vizsgálatuk „tárgyának” a különböző igazságtevő fórumok. Bizonyos, birtokában levő adatokra hivatkozva ügyleteinek legközvetlenebb tanúit akarja elmarasztaltatni — s így magát ismét csak tisztára mosni — a hajdan oly keservesen zokogó. Még arra sem volt rest, hogy jegyzőkönyv-hamisítással, mondott szavainak galád elferdítésével vádolja meg hivatalos faggatóit. Magyarán: kiszervezésének elmaradása miatt felbátorodván, több fronton megnyitott támadásba lendült...

Személyét, s főképp a benne meglátott félelemfajtaát illetően végül is ez a pimasz bátorságú offenzíva térített vissza az inkább kellemetlen, mint veszélyes következményekkel járó spekulációtól a tényleg „érdembeli” gondolkodáshoz. Annak felismeréséhez, hogy az efféle tisztességtelen félelem, amint kiváltó okának ereje gyengül — orvul felszökő vad módjára —, azonnal támad, s hogy támadásának parirozására csak egyetlen biztos mozdulat van: a saját igazságunk bátorította — kezdeményezőként véghezvi — *ellentámadás*. Nem lehet mást tenni, mint pástra lépni, fegyverhez kapni, és támadni — lélegzetnyi időt sem hagyva hitvány szándékú partnerünknek. Mert — s ez ismét csak egy „natúrmód” megfogalmazott igazság — félelem nélküli éveinkben sem lehetünk barátságosabbak az aljas rettegések hordozóival, s még ha ötvenként botlunk is bele effajta, bátrabb kiállást elváró ügyekbe, akkor is úgy mozgósítsunk ellenük, mintha rendbe tevésük, megtorlásuk nagy gyakorlattal végzett, napi penzumuk volna. A hitvány félelmek kiirtásával őrizhetjük csak meg magunkat az igazi szorongásoktól...

Az annyira rettegett s az általam annyi héten át elmismásolt cikket — éppen ezért — *megírtam*. Meg is jelent. A száz kézzel szerzők típusaként bemutatott tanár odakerült illendő helyére, a pellengérré.

És mindenféle várt következmény — bíróság, sajtóper — elmaradt. Mint később megtudtam, „hősünket” maga a felfogadott ügyvéd beszélte le arról, hogy engem, személyének meghurcolóját megpróbáljon elmarasztaltatni.

Megkergetett kutyaként menekül vissza vackába az első bátrabb kézmozdulatra a tisztességtelen fogantatású félelem!